

УДК 159.9:351.74(477)

**ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПЕРЕПІДГОТОВКА
(ДОДАТКОВА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА)
ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО**

Швець Д. В.,

кандидат педагогічних наук,
перший проректор Харківського
національного університету внутрішніх справ

Анотація: проаналізовано організаційні та нормативні основи післядипломної освіти працівників поліції, а саме такі її види як перепідготовка та підвищення кваліфікації. Досліджено особливості організації навчального процесу в післядипломній освіті поліцейських. Зазначено, що під час проведення реформи правоохоронних органів та створення Національної поліції, підготовки кадрів для неї, організації післядипломної освіти (перепідготовка, підвищення кваліфікації тощо) керівництвом держави, Міністерством внутрішніх справ враховано досвід провідних країн світу. Разом з тим, зазначено, що інколи йде пряме копіювання західних систем навчання і підготовки та перенесення їх на український ґрунт без достатнього врахування особливостей нашої культури, освітніх традицій тощо. Зроблено висновок, що при організації перепідготовки, підвищення кваліфікації слід враховувати спеціалізацію працівника поліції, особливості регіону, де він проходить службу, а заняття повинні мати більшу практичну спрямованість.

Ключові слова: поліція, навчальний процес, післядипломна освіта, безперервна освіта, перепідготовка, підвищення кваліфікації.

Аннотация: проанализированы организационные и нормативные основы последипломного образования работников полиции, а именно такие ее виды как переподготовка и повышение квалификации. Исследованы особенности организации учебного процесса в последипломном образовании полицейских. Отмечено, что при проведении реформы правоохранительных органов и создания Национальной полиции, подготовки кадров для нее, организации последипломного образования (переподготовка, повышение квалификации) руководством государства, Министерством внутренних дел был учтен опыт ведущих стран мира. Вместе с тем, отмечено, что иногда идет прямое копирование западных систем обучения и подготовки и переноса их на украинскую почву без достаточного учета особенностей нашей культуры, образовательных традиций и тому подобное. Сделан вывод, что при организации переподготовки, повышения квалификации следует учитывать специализацию работников полиции, особенности региона, где он несет службу, а занятия должны иметь большую практическую направленность.

Ключевые слова: полиция, учебный процесс, последипломное образование, непрерывное образование, переподготовка, повышение квалификации.

Annotation: the normative and organizational bases of police officer's postgraduate education are analyzed in the article, among them training and qualification's improving. The peculiarities of the police officer's postgraduate educational process organization are researched. In the article the author mentioned about using the experience of the leading countries in the law enforcement's reforming in Ukraine, formation of National police, organizing the police officer's postgraduate education (training, qualification's improving) by the leadership of Ukraine and the Ministry of Internal Affairs. Moreover, the author noticed that sometimes there is a direct coping of Western system's education to Ukrainian system of education without considering our cultural and traditional peculiarities. The author made a conclusion that the police officer's specialization, the specific features of a region should be considered and the activities should have a greater practical orientation.

Key words: police, educational process, postgraduate education, ongoing education, training, qualification's improving.

Постановка проблеми. Важкі випробування, які проходить Україна сьогодні, – тимчасова окупація Російською Федерацією Криму, проведення антитерористичної операції у Донецькій і Луганській областях, складна економічна та соціальна ситуація в країні, – з надзвичайною гостротою на порядок денний поставили питання захисту держави, дійсне перетворення її у правову та соціальну європейську країну. Задля цього керівництвом України передбачено проведення низки реформ, які стосуються всіх сфер життєдіяльності держави і суспільства. Безперечно, що однією зі стержневих є реформа правоохоронних органів, а саме створення Національної поліції. Оскільки захист прав і свобод громадян, ефективна протидія злочинності, безпека громадян, викоренення корупції – це ті невідкладні завдання, без вирішення яких неможливо стати повноправним членом сім'ї європейських народів. З прийняттям Закону України «Про Національну поліцію», у якому чітко визначені завдання та принципи її діяльності, стало зрозуміло, що стара міліцейська система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, яка в своїй основі була сформована ще за радянських часів, не відповідає реаліям сьогодення. Саме тому, Міністерством внутрішніх справ розроблені чіткі вимоги до осіб, які приймаються на службу до Національної поліції. Разом з тим, не менше уваги приділяється і створенню дієвої системи післядипломної освіти поліцейських. Це є логічним і зрозумілим, адже сучасне суспільство вимагає від поліцейського високого культурного рівня, освіченості, здатності до самоосвіти та самовдосконалення, вмінням правильно й ефективно застосовувати свої знання в різних сферах

правоохоронної діяльності. Постійне оновлення знань, умінь і навичок неможливе без якісної діяльності системи післядипломної освіти. За сучасних швидкозмінних умов система вищої відомчої освіти не може забезпечити знаннями працівників поліції на все життя. Тому, єдиним правильним шляхом вирішення питання є своєчасне проходження додаткового навчання у системі післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України. Важливістю процесу післядипломного навчання та необхідністю його оптимізації (створення якісного науково-методичного забезпечення, сформування належної нормативної бази тощо) пояснюється **актуальність обраної теми.**

Стан наукової розробки теми. Історіографія нараховує чимало наукових праць, що присвячені питанням підготовки кваліфікованого персоналу для практичних підрозділів з організацією післядипломної освіти правоохоронців. Так, у роботах О. М. Бандурки, В. М. Бесчастного, К.Л. Бугайчука, А. Т. Комзюка, О. Є. Користіна, Т. М. Кравцової, К. Б. Левченко, Н. П. Матюхіної, Р. С. Мельника, В. В. Посметного, В. О. Соболева, Л. І. Тарусової, Н. Є. Целовальніченко, Р. В. Шаповала та ін. розглядалися окремі проблеми підготовки кадрів правоохоронців та підвищення їх кваліфікації. До того ж у цих публікаціях здебільшого висвітлювався процес підготовки працівника міліції. Зі створенням Національної поліції є потреба у проведенні дослідження на цю тему, враховуючи накопичений досвід та зміни, що з'явилися з часу проведення реформи. Тому, у цій статті автор поставив **за мету** проаналізувати організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, а саме такі її види як перепідготовка та підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Національну поліцію» (ст. 75) [1]. Отже, післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду (ст. 10) [2].

Законом України «Про Національну поліцію» встановлені наступні види післядипломної освіти поліцейських: спеціалізація; перепідготовка; підвищення кваліфікації; стажування [1].

Наказом Міністерства внутрішніх справ від 24.12.2015 № 1625 затверджено Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції. Насамперед, цим документом чітко визначено основні завдання післядипломної освіти:

- навчання необхідним знанням і спеціальним навичкам для успішного виконання обов'язків із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та інших службових завдань;
- удосконалення навичок управлінської діяльності, опанування методик навчання та виховання підлеглих, упровадження в практичну діяльність досягнень науки, передових форм і методів роботи, основ наукової організації праці;
- формування професійної самосвідомості працівників поліції, почуття відповідальності за свої дії, розуміння необхідності постійного вдосконалення своєї професійної майстерності з урахуванням специфіки діяльності в конкретних підрозділах поліції;
- навчання прийомам та засобам забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків, під час надзвичайних подій і в екстремальних умовах;
- удосконалення навиків працівників поліції поведінки з вогнепальною зброєю, спеціальними засобами і спеціальною технікою, експлуатації транспортних засобів, засобів зв'язку;
- формування високої психологічної стійкості працівників поліції, розвиток у них спостережливості, пильності, пам'яті, мислення та інших професійно-психологічних якостей і навичок.

Відповідно до Положення тривалість навчання в системі післядипломної освіти визначається відповідно до навчальних планів та програм і встановлюється навчальним закладом, органом поліції, підприємством, установою, організацією, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, в яких здійснюється навчання за погодженням із замовником [3]. Отже, перепідготовка працівників поліції має проходити в навчальних закладах, які здійснюють специфічну підготовку поліцейських, вперше прийнятих на службу до поліції. Перепідготовку обов'язково проходять ті особи, які вперше були прийняті на службу в поліцію та за класифікацією професій належать до категорії робітничих кадрів, за переведенням з центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [3].

Після завершення навчання та виконання завдань підсумкового контролю на позитивний результат працівники поліції отримують свідоцтво про закінчення курсів перепідготовки встановленого зразка, яке долучається до особової справи. Разом з тим, працівникам поліції, які не виконали навчальний план, не пройшли підсумкового контролю, видається довідка в довільній формі про те, що вони прослухали навчальну програму з перепідготовки. На наш погляд, з цими поліцейськими має бути проведена додаткова робота за місцем служби з метою з'ясування причин неуспішного навчання. Якщо ці причини пов'язані з нездатністю чи небажанням особи здобувати нові знання, підвищувати свій фаховий рівень (наприклад, головний мотив бути поліцейським – бажання отримувати високу заробітну плату, або ж тимчасово вирішив стати поліцейським, оскільки відразу не знайшов бажаної роботи тощо), то ці працівники мають бути звільненими з Національної поліції.

Щодо підвищення кваліфікації, то відповідно до Положення воно здійснюється: по-перше, для тих осіб, що проходять службу або працюють на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів та фахівців. Підвищення кваліфікації проходить у вищих навчальних закладах Національної поліції. По-друге, для тих осіб, що проходять службу або працюють на посадах, які за класифікацією професій належать до

категорії робітничих кадрів. Підвищення кваліфікації проходить у закладах післядипломної освіти Національної поліції [3].

На підвищення кваліфікації працівники поліції направляються за потребою, але не рідше одного разу на 3 роки, а також обов'язково перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана.

Підвищення кваліфікації працівників поліції здійснюється за такими видами:

- підвищення кваліфікації за професійними програмами (довгострокове) – проводиться для працівників поліції, яких зараховано до кадрового резерву;
- короткострокове підвищення кваліфікації (спеціалізовані навчальні курси, тематичні семінари, семінари-практикуми, семінари-тренінги, інші види).

Тривалість довгострокового підвищення кваліфікації визначається програмою обсягом не менше 72 академічних годин.

Короткострокове підвищення кваліфікації проводиться з метою вивчення актуальних проблем державного управління, нових актів законодавства, кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду провадження управлінської, правоохоронної та правозахисної діяльності. Тривалість короткострокового підвищення кваліфікації становить до 72 академічних годин.

На навчальний заклад із спеціальними умовами навчання покладається розробка професійних програм для кожної категорії працівників поліції, які погоджуються з Міністерством внутрішніх справ України.

У разі успішного завершення навчання за програмою довгострокового підвищення кваліфікації та успішного виконання завдань підсумкового контролю працівники поліції отримують свідчення про підвищення кваліфікації встановленої форми, що долучається до особової справи [3].

Працівникам поліції, які не виконали навчальний план, не пройшли підсумкового контролю, видається довідка в довільній формі про те, що вони прослухали навчальну програму підвищення кваліфікації. На нашу думку, і в цьому випадку мають бути з'ясовані причини неуспішного завершення навчання. Результати навчання за програмами довгострокового підвищення кваліфікації ураховуються працівникам поліції під час їх атестації для визначення перспектив їх подальшого просування по службі, у тому числі, для призначення на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана [3].

Працівники поліції, які під час проходження довгострокового підвищення кваліфікації не виконали відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), можуть бути знову направлені для проходження довгострокового підвищення кваліфікації не раніше ніж через рік.

З метою наближення навчання до практичної діяльності тематика програм короткострокового підвищення кваліфікації розробляється навчальним закладом Національної поліції за участю структурних підрозділів територіальних (міжрегіональних) органів Національної поліції України за місцем дислокації навчального закладу та погоджується з центральним органом управління Національної поліції України.

Положенням про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції визначено, що короткострокове підвищення кваліфікації працівників поліції може здійснюватися за місцем несення ними служби з обов'язковим залученням науково-педагогічного та педагогічного (викладацького) складу навчальних закладів національної поліції.

За результатами короткострокового підвищення кваліфікації працівникам поліції видається встановленої форми сертифікат про короткострокове підвищення кваліфікації, який долучається до особової справи [3].

Отже, Положення достатньо чітко і повно визначає завдання післядипломної освіти працівників поліції та регламентує такі її види як перепідготовка та підвищення кваліфікації. Важливим є те, що форми навчання – очна (денна, вечірня), або заочна (дистанційна) – встановлюються навчальним закладом Національної поліції залежно від складності, мети та змісту програми і відповідно до потреб замовника та можуть поєднуватися.

У сучасних умовах традиційні підходи до підготовки працівників правоохоронних органів, що склалися протягом багатьох років і багато в чому були віддзеркаленням системи радянських часів, не забезпечують необхідну якість і професійну обізнаність, компетентність кваліфікованих кадрів поліції. А тому маємо констатувати наявність об'єктивно існуючого протиріччя між постійно зростаючими вимогами сучасного суспільства до діяльності поліції та традиційною системою підготовки поліцейських [6, с. 127].

За умов стрімкого розвитку інформаційних технологій, зростання обсягів інформації, перманентних змін у чинному законодавстві та практик його застосовування правоохоронними органами, вважаємо не тільки доцільно, а й необхідно реалізувати концепцію «lifelong learning» – навчання протягом життя. Така концепція, безумовно, відповідає потребам будь-якої сучасної діяльності, а тим більше правоохоронної, яка має здійснюватися з урахуванням усіх тенденцій розвитку суспільства та законодавства, враховувати кращі світові надбання тощо [8].

Під час обрання форм здійснення перепідготовки, підвищення кваліфікації та визначення змісту навчального процесу поліцейських необхідно, на наш погляд, враховувати такі фактори:

- по-перше, деякі знання (інформація) достатньо швидко втрачають свою актуальність. Це відбувається із-за внесення змін до нормативної бази, появи нових видів злочинів тощо;
- по-друге, доволі часто на практиці виникають ситуації, які потребують термінового оновлення знань з нових видів діяльності поліції;
- по-третє, більшість критичних компетенцій поліцейського пов'язані із процедурними знаннями та м'якими навичками «soft skills» (толерантність, вміння роботи в команді, комунікація та ін.), а це вимагає докорінної перебудови усього навчального процесу – збільшення практичної діяльності, при збереженні необхідної частки теоретичної підготовки;
- по-четверте, – фінансова складова. Організація навчання потребує значних витрат (відрядження, рекрутинг тренерів, підготовка матеріальної бази для проведення занять тощо).

Зважаючи на це, вбачається правильним більш широкого застосування у навчанні поліцейських осучаснених новітніх технологій, таких як дистанційне навчання. У цьому сенсі слушною є думка науковця та розробника фахових навчальних дистанційних курсів для працівників поліції К. Л. Бугайчука, що при обранні форми навчання для перепідготовки, підвищення кваліфікації «відповідно до чинних нормативних актів треба звернути увагу, що в умовах дистанційного навчання застосовуються не тільки інформаційно-комунікаційні, але й психолого-педагогічні технології». Це свідчить про те, що дистанційне навчання – це не тільки Інтернет, програмне забезпечення та комп'ютерна техніка, але й застосування у навчальному процесі педагогічних технологій, методів, прийомів та способів організації і проведення навчального процесу. Такі технології у своїй сукупності і мають назву «технології дистанційного навчання» [4; 7, с. 706].

При створенні Національної поліції, підготовки кадрів для неї, організації післядипломної освіти (перепідготовка, підвищення кваліфікації тощо) керівництвом держави, Міністерством внутрішніх справ був врахований досвід провідних країн світу. Що безумовно є позитивним фактором у проведенні реформи правоохоронних органів. Разом з тим, викликає стурбованість те, що інколи йде пряме копіювання західних систем навчання і підготовки та перенесення їх на український ґрунт без достатнього врахування особливостей нашої культури, освітніх традицій тощо. Так, проведений О. Є. Користиним аналіз систем освіти і професійної підготовки показав, що «прогресивні педагогічні концепції не обов'язково зумовлюють наявність у працівників поліції здатності правомірно і ефективно діяти в екстремальних ситуаціях щодо виявлення та припинення правопорушень і злочинів. Підготовку кадрів поліції за кордоном відрізняє відсутність єдиного методологічного підходу, що зумовлено різними педагогічними ідеологіями» [5].

Отже, при формуванні навчальних груп, складанні навчальних планів, визначенні навчальних тем та форм навчання слід враховувати спеціалізацію працівника поліції, особливості регіону, де він проходить службу, зважено використовувати позитивний зарубіжний освітній досвід підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації поліцейських [9]. На сьогодні створено достатню нормативну основу, яка дозволяє на належному рівні здійснювати післядипломну освіту працівників поліції. Безперечно вона вимагає вдосконалення з урахуванням вимог суспільства та потреб держави. Але, які б досконалими не були закони в Україні, технічне оснащення Національної поліції, людський фактор, особиста культура, знання та світогляд поліцейського, мотиви вчинків і його реальні соціальні дії визначають ступінь успіху працівника поліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.05.2017);
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07. 2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.05.2017).
3. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: Наказ МВС України від 24.12.2015 № 1625 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16> (дата звернення: 21.05.2017).
4. Бугайчук К.Л. Застосування технологій дистанційного навчання в післядипломній освіті працівників Національної поліції України // Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України» 21.04.2017 р. Харків: ХНУВС, 2017. – С. 157-161.
5. Користин О. Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямку рухатись? // Політрада: сайт. URL: <http://politrada.org/news/profes-yna-osv-ta-pol-tseyskogo-v-yakomu-napryamku-rukhatis/> (дата звернення 12.06.2017).
6. Музичук О.М. Сутність професійної підготовки персоналу ОВС / О.М. Музичук // Форум права, 2007. № 1. С. 125-130
7. Стародубцев А.А. Професійна підготовка працівників ОВС у вищих навчальних закладах МВС України / А.А. Стародубцев // Форум права, 2011. № 4. С. 704-710.
8. Історія держави і права України: практикум / М. Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. Х.: ФОП Бровін О.В., 2017. 444 с.
9. Андреева О.Б. Функції вищих навчальних закладів як суб'єктів професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ / О.Б. Андреева // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. № 4(55). С. 184-188.